

ДЕРЖАВА, ЩО СПРИЯЄ РОЗВИТКУ, ВІЙНИ ТА (ГІБРИДНІ) КОНФЛІКТИ: ЕКСПЛІКАЦІЯ НЕОЧЕВИДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Федорченко-Кутуєв П. В.,

*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології*

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-6997-6306

p.kutuev@gmail.com

Мельник Л. І.,

аспірантка кафедри соціології

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0001-6510-2807

melnik.lyubov45@gmail.com

Стаття присвячена історичному аналізу ролі держави, що сприяє розвитку в умовах конфліктів, зокрема на прикладі країн Східної Азії, які демонструють різноманітні моделі взаємодії між державою та конфліктами. Автори проводять історико-соціологічний аналіз, як війни, гібридні протистояння та інші форми конфліктів впливають на формування дієздатних держав, здатних до модернізації та економічного зростання. Вони акцентують увагу на важливості соціологічних концепцій, які допомагають зрозуміти механізми, що лежать в основі цього процесу, а також на необхідності вивчення досвіду успішних держав, які змогли подолати виклики конфліктного середовища.

Стаття підкреслює, що здатність держави ефективно управляти конфліктами та використовувати їх як каталізатор для розвитку є ключовою для забезпечення сталого розвитку. Автори також висвітлюють проблеми, пов'язані з недостатнім теоретичним обґрунтуванням цих процесів, що створює потребу в подальших розвідках у цій галузі. Вони акцентують до більш глибокому аналізу взаємозв'язків між конфліктами, державними інститутами та економічним розвитком, що може сприяти формуванню нових підходів до державного управління в умовах нестабільності. Таким чином, стаття не лише розширює наукові горизонти, але й пропонує практичні рекомендації для політиків і дослідників, які прагнуть зрозуміти складні динаміки розвитку держав, що сприяють розвитку, у контексті конфліктів/гібридних конфліктів.

Мета статті полягає в експлікації передумов постання держави, що сприяє розвитку, на прикладі країн Східної Азії, зокрема "азійських тигрів". Автори прагнуть врахувати вплив конфліктів на динаміку таких держав і визначити, наскільки здатність держави врегульовувати конфлікти є важливою для успішної реалізації програм розвитку і модернізації.

Ключові слова: модерн, модернізація, держава, держава, що сприяє розвитку, розвиток, соціальні зміни, Україна, Східна Азія, Японія, Південна Корея, Тайвань, конфлікти, гібридні конфлікти, війни.

Постановка проблеми. Проблемне питання нашої статті зосереджене на недостатній розробці соціологічних концепцій, які пояснюють піднесення країн Східної Азії як держав, що сприяють розвитку, особливо в контексті конфліктів, які мали місце під час глобального протистояння епохи Холодної війни. Автори вказують на важливість аналізу впливу цих конфліктів на формування успішних держав, що сприяють розвитку, та на необхідність вивчення здатності таких держав управляти конфліктами для реалізації політики модернізації.

Таким чином, проблема полягає в тому, що існує брак систематичних теоретичних підходів, які б адекватно пояснювали, як конфлікти можуть бути використані для розвитку держави, а також виявляли б зв'язок між дієздатністю держави та її здатністю до модернізації в умовах конфліктного середовища.

Джерельною базою статті є роботи таких дослідників як Роман Шпорлюк, Павло Федорченко-Кутуєв (П.В. Кутуєв), Максим Єнін, Андрій Багінський, Чарлз Тіллі, Джефрі Александр, Чалмерс Джонсон, Еліс Амсден, Фрідріх Ліст, Джо Стадвелл, Едварда Саїд, Кліффорд Гірц, Фред Блок, Квін Слободян.

Мета статті полягає в експлікації передумов постання держави, що сприяє розвитку, на прикладі країн Східної Азії, зокрема «азійських тигрів». Автори прагнуть врахувати вплив конфліктів на динаміку таких держав і визначити, наскільки здатність держави врегульовувати конфлікти є важливою для успішної реалізації програм розвитку і модернізації.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети було використано історико-соціологічний аналіз та аналітичні інструментарії з арсеналу історичної соціології. Складність динаміки вимагає комплексних аналітичних інструментаріїв, які не протиставляються один одному (у дусі «протодевелопменталіст» Фрідріх Ліст *versus* теоретик держави-нічного сторожа Адама Сміта; після «Подорожі Адама Сміта до Пекіну» таке потрактування є більш ніж сумнівним), а доповнюються й синтезуються. Фактично черговий раз демонструється дієвість дослідницької й методологічної стратегії Джефрі Александра, що він просував починаючи з 1980-х років та яка набула розвитку / реалізації у розвідках одного з авторів цього есею на матеріалі динаміки соціологічних ідей про розвиток та модернізацію, динаміки, що розгорталася на тлі розмаїтих конфліктів доби Холодної війни а потім тектонічних трансформацій, що їх спричинило зникнення ленінізму (Кутуєв П., 2016).

Виклад основного матеріалу дослідження. За кілька останніх років як фахівців соціологів так і загально зацікавлену публіку не могла не потішити поява українських перекладів низки класичних трактатів, які окреслюють контури соціологічного теоретизування та порівняльно-історичного аналізу передумов становлення та еволюції держави, що сприяє розвитку (*developmental state*). Тут безумовно спершу йдеться про німецького мислителя 19-го сторіччя Фрідріха Ліста, який знайомий українському читачеві завдяки блискучій монографії Романа Шпорлюка «Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста» (Роман Шпорлюк, 1998). Але якщо Роман Шпорлюк писав про Ліста (Фрідріх Ліст, 2021), який теоретизував, уявляв та надавав приписи для держави аби вона набула у майбутньому характеристик інституції, що сприяє розвитку, два відомі та впливові американські вчені-соціологи Чалмерс Джонсон (Чалмерс Джонсон, 2022) і Еліс Амсден (Амсден Еліс, 2024) будували свої концепції на основі емпіричного аналізу динаміки реальних держав, що сприяють розвитку, які постали у східній Азії після другої світової війни.

Оскільки хронологічно перші та найуспішніші, з точки зору ефективності, випадки формування держав, що сприяють розвитку трапилися в Азії, саме тому Джонсон та Амсден зосереджуються на Японії та Південній Кореї відповідно. Їхня твереза та дисциплінована соціологічна уява допомагає уникнути пастки орієнталізму. Орієнталістська – згідно дефініції Едварда Саїда – оптика погляду на Азію коливається між двома екстремумами: расистської зверхності з одного боку та некритичної романтизації / захопленню з іншого. Обидва ціннісні / ідеологічні підходи впливають на дослідницькі програми (у дусі давнього спостереження Джефрі Александра (Александр Дж., 1992) про те, що соціологічні терміни містять в собі ідеологічну оцінку, відтак вибір термінології є не лише теоретичним орієнтуванням в академічному полі, але й ідеологічним вибором. В Україні країни Азії фахово досліджуються переважно лінгвістами / філологами, істориками та культурологами, водночас в дискурсі мас-медіа незрідка відтворюється поверхнево генералізований погляд на Азію який маніфестується у некритичному захопленні (прикладом останнього може слугувати модифікація нейтральної назви книжки «How Asia works», яка в українському перекладі отримала назву-енкомій «Чому Азії вдалося») (Джо Стадвелл, 2022). Відтак бракує саме соціологічних концепцій / пояснень піднесення Східної Азії та релевантної азійського досвіду українським викликом, особливо враховуючи інтенсивність конфліктів в Азії за часів глобального протистояння епохи холодної війни та ролі цих конфліктів у формуванні успішної держави, що сприяє розвитку.

Загальновідомі вже є тези видатного історичного соціолога Чарлза Тіллі Про те що війни формують держави (Tilly Charles, 1992). У контексті багаторічної агресії Росії проти України нагально практичного значення набуває завдання створення концептуального підґрунтя для розуміння умов, наявність та чи створені яких є необхідними і корисними для підвищення темпу трансформації Української держави у таку, що спроможна сприяти розвитку, впроваджувати політику модернізації, головно – досягнути перемогу у війні з країною-агресором та забезпечити сталий мир для українського соціуму, важливим є вивчення досвіду успішних держав, які у конфліктному середовищі епохи

холодної війни спромоглися подолати жорсткі кордони між поверхами світ-систем та розбудувати інституційні атрибути заможних демократій.

On a different note, відзначимо що попри позірне протиставлення протистояння та несумісність поглядів Маркса на націю та державу з ідеями Фрідріха Ліста (Фрідріх Ліст, 2021) саме ленінські режими неймовірно переймалися досягненням революційного прориву та проекту національної розбудови який включав створення мобілізаційної політичної спільноти та примусово-прискорену індустріалізацію (Кутуєв П.В., 2016)

Проблематика держави, становлення дієздатної держави – головно держави, що сприяє розвитку – оцінка її дієздатності, спроможності витримувати як удари зовнішні у контексті глобальних / міжнародних / гібридних конфліктів (тобто антикрихкості, якщо скористатися влучним терміном – назвою книжки – Насім Ніколас Талеба «Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті») (Насім Ніколас Талеб, 2021) також індекс крихкості. Індекс крихких держав вимірює вразливість у доконфліктних, конфліктних і постконфліктних ситуаціях (А. Багінський, 2022. с. 32), так і конфліктів внутрішніх (класових, релігійно-ідеологічних і знов-таки гібридних). Безумовно проблематика держави, економічного розвитку та конфліктів різних рівнів та форм є нерозривно пов'язаною з соціологічним теоретизуванням про модерн та модернізацію.

Вельми показово, що найуспішніші держави, які сприяють розвитку, поставали у вирі війни та конфлікту. США народилися у війні за незалежність і є вітчизною Александра Гамільтона, який сам загинув на дуелі з віце-президентом США Аарном Буром (Isenberg Nancy, 2008) та предтечею теоретизування про державу, що сприяє розвитку (про сучасний стан речей пише Фред Блок, чий аналіз у серії з двох статей допомагає віднайти приховану державу – ініціатора та стимулятора розвитку – в позірні домінованих (нео)ліберальною економічною ідеологією США (Block F., 2008).

Представники дослідницької програми держави, що сприяє розвитку, інтелектуально формувалися під впливом дискурсу про необхідність повернення держави – після періоду домінування соціологічного мислення у термінах соціальних та політичних системах – до концептуального апарату соціології (інтелектуальний рух «Bringing the State Back In»). На наш погляд соціологія держави рухалася двома виокремленими маршрутами: вплив держави на (економічний розвиток) та реалізація нею девелопменталітського порядку денного з одного боку та аналіз формування (національних, переважно європейських) держав у контексті воєн та конфліктів. Наше завдання, а відтак і мета – продемонструвати зв'язок між здатністю держави ініціювати та стимулювати розвиток за допомогою підвищення своєї дієздатності та (закоріненої) автономії у поєднанні зі здатністю здійснювати навігацію у конфліктному середовищі (від глобальних до гібридних конфліктів) та використовувати потенціал конфліктів для розробки та реалізації політики модернізації.

Держави, які стали авторами японського і пізніше Східно-Азійського дива, постали як вислід низки воєн, зокрема Другої світової та холодної війни. Відзначимо, що Японія на цьому шляху зазнала катастрофи, але відновилася як економічна надпруга вже у рамках Pax Americana під захистом американських військ. Джованні Аррігі та Брюс Камінгз навіть вважали за можливе говорити про васальну залежність повоєнної Японії від США (Giovanni Arrighi, Takeshi Hanashita, Mark Selden, 2003).

Теза про те що держави формуються у жорсткій – незрідка жорсткій – конкуренції як з іншими апаратами насилля, так і іншими державами – тобто на полі, яке заповнена конфліктами – звісно є загальновідомим та тривіальним. Врешті-решт трактат Валлерстайна (Immanuel Wallerstein, 1974) про модерну світ-систему, так само як і класична праця Чарлза Тіллі про капітал та примус в європейській історії з'явилися як публікації у серії монографій під загальною рубрикою «дослідження у сфері соціальних розривів» (studies in social discontinuity), тобто сама ідея конфліктних розривів послідовностей у ході соціальних змін не є новою, але такі загальні ідеї є дороговказом які у кожному випадку повинні конкретизувати і намагатися забезпечити насичений опис за приписами Кліффорда Гірца саме того сегменту соціальної реальності який є предметом нашої аналітичної уваги.

Ця трійця мислителів – Фрідріх Ліст, Чалмерс Джонсон та Аліс Амсден – пропонують релевантні ідеї для осягнення викликів розвитку та політики модернізації спершу у США, а згодом у країнах Східної Азії. Водночас вчені головно зосереджувалися на передумовах та перебігу економічного розвитку у соціальному контексті, почасти адміністративно-бюрократичному контексті. Певним недопрацювання цих підходів у рамках дослідницької програми держави, що сприяє розвитку (Кутуєв П.В., 2016) була своєрідна неухважність до конфліктно-орієнтованої соціології, позаяк цей економічний розвиток, що легітимно набув яскравих метафоричних назв – від японського дива до азійських тигрів (іноді драконів) – відбувався у неймовірно конфліктному – з огляду на поля ідеології, політики, економіки та військової сфери, якщо поєднувати концептуальні рамки П'єра Бурдьє та Майкла Манна – середовищі (безумовно буде помилковим ігнорувати класовий – у найширшому розумінні його терміну – конфлікт). Ба більше, ці розвиток та модернізація багато в чому відбулися завдяки не лише подоланню цих конфліктів, але майстерному використанню тих можливостей, що ці

ситуації породжували. Так участь Південної Кореї у війні у В'єтнамі на боці США сприяло зміцненню взаємин між США та Корею. Остання, засвідчивши свій статус надійного союзника Америки у холодній війні, отримала за свою допомогу цілу низку економічних преференцій: подібно до того, як Японія отримала велику кількість замовлень для американської армії під час війни у Кореї (1950–1953 pp.), так і під час участі південнокорейських збройних сил у війні у В'єтнамі, південнокорейська економіка отримала серйозні стимули для розвитку; з Америки надходили десятки мільярдів доларів у вигляді грантів, позик, субсидій, передачі технологій і пільгового економічного режиму (Tae Yang Kwak, 2003).

Конфліктні практики та ідеї модерні / модернів та модернізації неодноразово предметом нашого аналізу у публікації П. Кутуєва (Кутуєв П.В., 2016), М. Єніна, Л. Мельник (Єнін М., Мельниченко А., Мельник Л., 2019).

У цій розвідці ми зосереджуємося на вирішенні таких завдань:

Експлікувати передумови постання держави що сприяє розвитку на прикладі переважно тигрів Східної Азії.

Врахувати вплив конфліктів на динаміку держави такого типу та визначити наскільки здатність такої держави приборкувати / врегульовувати / розв'язувати конфлікти є релевантною для її спроможності успішно реалізувати програму розвитку і модернізації.

Визначити, чи не може конфліктне середовище, у якому перебуває держава, слугувати стимулом для зростання її дієздатності та налаштованості на розвиток.

Автори цього тексту з кінця 1980-х років надихаються синтетичним теоретичним будівництвом, заклик до якого сформулював Джеффри Александер (Александр Дж., 1992). Прикладами реалізації розбудови синтетичних дослідницьких програм слугують розвідки П. Кутуєва (Кутуєв П.В., 2016), М. Єніна, Л. Мельник (Єнін М., Мельниченко А., Мельник Л., 2019).

Відтак, ми вже традиційно намагаємося поєднати / синтезувати різні дослідницькі програми, шиболетом яких є використання термінів модерн(и), модернізація, розвиток, держава та конфлікти, включно з гібридними. Звісно тут в нагоді стає широкий спектр соціологічних напрацювань, які мають чітку орієнтацію на вивчення конфліктів з позицій історичної соціології.

Аналізуючи феномен японського дива та азійських тигрів ми мусимо зробити висновок, що вони власне є наразі єдиним успішним прикладом держави, що сприяє розвитку, що скористалися конфліктними розколами світу після другої світової війни та здійснили подорож від «традиції до модерну» (ми вживаємо цю метафору «переходу» від «традиції» до «модерну» не з метою відродження оптимістичного погляду першої фази теоретизування про модернізацію (Кутуєв П.В., 2016), а радше здійснити омаж на адресу Лернера, автора і досі цінного трактату (Lerner, Daniel, 1958) чи стрибок «зі світу третього до світу першого» (за риторично потужною формулою Лі Кван Ю). Безумовно, існує ще випадок Кельтського тигру (Ірландії), який розпочався під час конфлікту у Північній Ірландії, а досягти повного розгортання ПІСЛЯ мирного врегулювання ворожнечі, тому цей кейс потребує окремого розгляду. Власне у своїй монографії Павла Федорченко-Кутуєва (Кутуєв П.В., 2016) акцентувалася важливість різноманітних конфліктів після Другої світової війни на формування як нового світу, так і на його соціологічне осмислення. Саме у контексті протистояння / конфліктів холодної війни постає дослідницька програма модернізації, яка за словами одного зі своїх фундаторів мала поєднувати антикомунізм та розвиток. З іншого боку периферія / решта світу (the Rest) також починає конструюватися (радикально) по іншому, тобто не лише і не стільки як поле зіткнення / конфліктів між імперіалістичними надпотугами (а відтак чие соціальне структурування і фактично і нормативно накладається зовнішнім джерелом агентності; згадаємо парадигматичну промову кайзера Вільгельма II про гунів, втіленням яких мали стати німецькі солдати, яких спрямовували до Китаю з метою придушення «боксерського» повстання, а як партнер / союзник, що має власну агентність. Якщо в епоху колоніалізму та імперіалізму метрополія / ядро і погоджувалося на присутність якоїсь самостійності / агентності у суспільствах Решти, то це переважно була стихійна хтонічна загроза у дусі тої ж «жовтої загрози» (yellow peril) про яку палко писав Джек Лондон.

Після того, як Китай потрапив під владу ленінського режиму у 1949 році теоретики і практики національної безпеки в США говорили про Азію у термінах теорії доміно – падіння однієї країни (тобто потрапляння її під владу ленінців) спричиняється до ефекту доміно коли інші шашечки також впадуть / стануть ленінськими режимами. Тобто азійські суспільства все ще розглядаються як позбавлені агентності в дусі орієнталістської традиції.

Ще раз наголосимо на такому. Ми прагнемо продемонструвати що Японія та азійські тигри формувалися у конфліктному середовищі, саме їхня подвійна здатність – спроможність виживати інституційно у вирі конфліктів, ба більше, використовувати їх собі на користь, та здатність стимулювати економічний розвиток – і стало тою формулою успіху, яке спричинилося до піднесення цих країн.

Як вже неодноразово зазначалося, теоретизування про державу, що сприяє розвитку традиційно фокусується на Східній Азії. Деякі суспільствознавці свого часу навіть пропонували

регіональну «прив'язку» певних груп теорій – плюралізм найбільш релевантний для Північної Америки та Західної Європи, корпоративізм – для Латинської Америки і власне дослідницька програма держави, що сприяє розвитку має найбільший пояснювальний потенціал в Азії. Але ця зосередженість на Азії не повинна бути одновимірною та перетворюватися на фіксацію. У соціологічній літературі на межі 1990–2000-х років почав використовуватися термін «Ірландський тигр» (по аналогії з азійськими). З одного боку контраст поміж цими зразками «тигрів» навряд чи міг би бути більш вражаючим. Японія до своєї поразки у Другій світовій війні була авторитарною, те ж саме стосується Тайваню та Південної Кореї (випадки Гонконгу та Сінгапуру ми лишимо поза нашим аналізом, через їхній розмір / статус міст-держав). Свою чергою, Ірландія є демократією (ми свого часу навіть запропонували поняття демократичної держави, що сприяє розвитку (Кутуєв П.В., 2016). Але часто забувається той факт, що не лише Азія – зокрема Східна Азія – була ареною конфліктів. Ірландія має історію колоніального пригноблення в рамках британської імперії включно навіть із трагедією масового голоду у середні 19-го сторіччя. Звільнення від панування метрополії залишило Північну Ірландію під владою Британії і конфлікти навколо ситуації у цій частині Сполученого Королівства вдалося врегулювати лише у 1998 році завдяки Good Friday Agreement. Випадок Ірландського тигра є релевантним Україні у двох вимірах – а) це демократія, яка успішно реалізувала проект розвитку; б) це відбулося – на відміну від Східноазійських держав – не за умов аграрного суспільства, що стало на рейки швидкої індустріалізації, а в рамках парадигми інформаційного соціуму (Fedorchenko-Kutuev P., Pygolenko I., Khomiak A., 2023).

Втім повернемо нашу дискусію до Східної Азії. Японська модернізація багато в чому була спричинена необхідністю відповіді на потенційну військово/колоніальну загрозу з боку США та Західної Європи. Але успішна військово-індустріальна модернізація звісно мала і зворотній – темний – бік. Японія змогла уникнути колонізації та залежності від західних центрів влади та багатства, успішно долучившись до боротьби поміж імперіями (завдавши поразки Китаю, спроби модернізації якого загрузили, та Російській імперії – це перша поразка держави з західного геополітичного поля «гравітації» (Giovanni Arrighi, Takeshi Hamashita and Mark Selden, 2003).

Але ці успіхи спричинилися до посилення авторитарно-мілітаристських тенденцій в Японії та спричинилися до катастрофи у Другій світовій війні. Як ми вже зазначали вище, устрій світу після Другої світової війни формувався під впливом іншого глобального конфлікту – Холодної війни, яка являла собою гостру / конфліктну конкуренцію двох ядерних надпотуг (США та СРСР), а також серії військових проксі конфліктів та гібридних конфліктів.

Зупинимось пунктирно на основних конфліктах. Китай був ареною тривалої збройної боротьби між націоналістами (Гоміньданом) та комуністами, яка у 1949 році завершується перемогою останніх та заснуванням КНР. Масштабним військовим конфліктом стала Корейська війна 1950–1953. Власне на допомогу Південній Кореї з мандатом ООН прийшли збройні сили коаліції, які були об'єднані під егідою Командування ООН, але кістяк цього контингенту складали підрозділи збройних сил Південної Кореї та США, тоді як на боці Північної Кореї участь у бойових діях брали численні загоны Китайської народної армії та радянські військові радники, переважно авіатори. Наш світогляд все ще сформований під впливом європоцентристських ідей та ідеалів погляд на світ (зосереджується на втратах американських військ – понад 37 тисяч загиблих – і незрідка залишає поза увагою втрати власне корейців, так лише південнокорейська армія втратила приблизно 1 млн. загиблих, а втрати цивільного населення оцінюються від 2 млн. загиблих (Cumings, Bruce, 2011).

Далі ми маємо тривалу війну у В'єтнамі, а у 1965 році менш відому, але неймовірно криваву подію – винищення членів комуністичної партії Індонезії у 1965 році, під час якої кількість загиблих може сягати 1 млн. осіб. та заміну правління Сукарно на режим Сухарто. Також варто брати до уваги той факт, що корейська війна завершилася де факто, але мирної угоди не було досягнуто і дві Кореї перебувають у фазі перемир'я. Ця ситуація фактично є гібридним конфліктом з використанням інструментарію ідеологічної пропаганди, погроз застосування конвенційної та ядерної зброї (brinkmanship) та операцій спецслужб.

Випадок Південної Кореї є напевно одним з найбільш інтригуючих, позаяк на початку 1960-х років це була одна з найбідніших країн світу, а починаючи з 1990-х років досягла рівня розвинених економік за відповідним показником як ВВП на душу населення (наздогнавши зокрема свою колишню метрополію Японію). У контексті нашого аналізу вартує уваги той факт, що Ірландія перебувала в орбіті колоніальної експансії Англії, а потім Великої Британії, що є паралеллю до розвиткових траєкторій (developmental trajectories) Південної Кореї та України. Деякі дослідники здійснюють спробу переоцінки впливу колоніалізму на периферію (Atul Kohli, 1994). Для радикальних соціологів – приміром творця дослідницької програми залежності та розвитку недорозвитку Андре Гундера Франка – вплив метрополії на колонізовану / залежну периферію був суто деструктивним, а взаємодія цих двох прошарків / рівнів світової системи був виключно конфліктним у термінах панування та експлуатації /

нееквівалентно обміну, що спричинялися до поглиблення нерівності та посилення тенденцій розвитку недорозвитку (Кутуєв П.В., 2016). Натомість, починаючи з кінця 1980-х років після зникнення ленінізму та розповсюдження ідеї про кінець історії починають повертатися до життя оновлені версії теорії модернізації, які врешті-решт кульмінуються у спробах віднайти позитивний вплив колоніалізму на колонізовану периферію. Відносно свіжої версії такої позиції відтворює Ніл Фергюсон у своїх книжках «Імперія» та «Цивілізація». У контексті наших міркувань ми можемо стверджувати, що конфліктна спадщина минулого (включно з колоніалізмом) може мати різні наслідки в залежності від політики колонізаторів, яка суттєво вар'ювалася на відміну від статичної уніформної картини, що змальовував Андре Гундер Франк.

Конфлікти / участь в них / врегулювання конфліктів можуть створювати для держав периферії шанс укласти обопільно вигідні альянси з гегемоном і у такий спосіб отримати запрошення піднятися вище сходами ієрархії світ-системи та ініціювати успішну політику модернізації / проєкт розвитку.

Дослідження американського історика економічних ідей та практик їхнього втілення Квіна Слободіана показує, що лібертаріанські дистопії можуть реалізуватися у рамках репресивних політичних режимів. Приміром бантустані у Південно-Африканській республіці часів апартеїду (Slobodian, Quinn, 2023).

Брайан Чен (директор з питань вироблення політик – policy director – в компанії Data and Society) цитує характерні заяви членів конгресу, які віддзеркалюють їхнє занепокоєння «політичною» – читай «гібридною» активністю Китаю, активністю, що межує з (гібридною) війною (Second Session April 17, 2024). Знов-таки символічно та симптоматично, що сучасні гібридні конфлікти охоплюють сферу технологій, зокрема таку принципово важливу сьогодні галузь як виробництво напівпровідників, яке значною мірою зосереджено на території Тайваню, а саме це утворення перебуває у центрі гібридного (поки що) конфлікту між США та Китаєм. Відтак, тема Китаю з його гібридними загрозами стала трохи не єдиною позапартійною у поляризованому Конгресі США та мотивувала прийняття «Закону про CHIPS і науку від 2022 року», одне з головних законодавчих досягнень Джо Байдена, який виділяє 52,7 мільярда доларів США на запуск виробництва напівпровідників у США за рахунок субсидій, податкових пільг, а також витрат на дослідження та розробки та навчання персоналу. Якби не об'єднуюча загроза технологічного прогресу Китаю, законопроект, ймовірно, розвалився б за звичайним партизанським принципом. Натомість, через два роки після впровадження закону, його сприйняли як серйозну економічну зміну, рішучий перехід від неоліберальної вільної торгівлі до промислової політики, керованої державою» (Brian J. Chen, 2024). Як це часто буває з законодавчими актами в США, назва цього документу є грою слів. З одного боку присутнє слово «чіпи», з іншого воно є акронімом англійською мовою: створення корисних заохочень для виробництва напівпровідників (Creating Helpful Incentives to Produce Semiconductors (CHIPS)).

Як бачимо, структурно орієнтована історична соціологія дійсно допомагає кращому розумінню та поясненню як походженню конфліктів, так і їхньої взаємодії з політикою модернізації / програмою розвитку (politics of modernization / developmental agenda). Зазвичай аналіз держави, що сприяє розвитку зосереджується на її інституційній структурі та на здатності бюрократії (цивільної та / або військової) дисциплінувати капіталістичний клас (під дисципліною мається на увазі допомога національному капіталу у розбудові перспективних галузей промисловості за одночасного акценту на досягнення конкурентоспроможності цих infant industries) та контролю за робочою силою. Воднораз роль конфліктного середовища, у якому ці держави формувалися залишаються без достатньої аналітичної уваги. Саме цю лакуну наша розвідка і заповнює (для південнокорейських політиків зв'язок між економічним піднесенням Кореї та участю у військовому конфлікті у В'єтнамі є самоочевидною. Так, «6 червня 2017 року, у День пам'яті Південної Кореї, новообраний президент Мун Чже Ін звернувся до ветеранів війни у В'єтнамі, заявивши, що економічне зростання Кореї стало результатом їхньої жертви у В'єтнамі» (Kwon, Neonik 10 July 2017).

Конфлікти є всеприсутніми і зазвичай розглядаються як феномен, що є несумісним або загрозованими для реалізації проєктів національного розвитку. Наш аналіз показує набагато складнішу картину. Явища, які за звичай сприймаються в академічному та публічному дискурсах як суто негативні за своєю природою та наслідками, як-от колоніалізм, можуть спричинити несподівану послідовність подій. Колоніальне панування Японії заклало підвалини індустріалізації та пізнішого піднесення таких східноазійських тигрів, як Південна Корея і Тайвань. Ці країни також з одного боку встояли у вирі конфліктів як безпосереднього військового зіткнення, так і впродовж гібридних протистоянь.

Отже, ми бачимо що для успіху розвитку та розбудови дієздатної держави ключовою є стійкість держави vis-a-vis конфлікти та спроможність обертати собі на користь кон'юнктуру, що постає внаслідок цієї конфліктної динаміки. Безумовно важливу роль відіграє гіпотеза Імануїла Валерстейна (Wallerstein I. 2004) про ситуації коли гегемон світ-системи запрошує державу / групу держав з периферії / напівпериферії підвищити свій статус. Втім, дієздатність та стійкість держави, що отримує таке

запрошення є ключовим фактором, щоби успішно скористатися своїм шансом. Поза всяким сумнівом досвід держав східноазійських тигрів є надзвичайно релевантним для розуміння та реагування на виклики, які стоять сьогодні перед Україною.

Fedorchenko-Kutuev P., Melnyk L. The developmental state, war and (hybrid) conflict: explicating implicit connections

The paper is dedicated to a comprehensive comparative-historical sociological analysis of the role of the development-oriented state in the context of conflicts, particularly using the example of East Asian countries that demonstrate various models of interaction between the state and conflicts. The authors conduct a historical-sociological analysis of how wars, hybrid confrontations, and other forms of conflict influence the formation of viable states capable of modernization and economic growth. They emphasize the importance of sociological concepts that help understand the mechanisms underlying this process, as well as the necessity of studying the experiences of successful states that have managed to overcome the challenges of a conflictual environment.

The paper highlights that the ability of a state to effectively manage conflicts and use them as a catalyst for development is key to ensuring sustainable development. The authors also address issues related to the insufficient theoretical grounding of these processes, which creates a need for further research in this area. They call for a deeper analysis of the interconnections between conflicts, state institutions, and economic development, which could contribute to the formation of new approaches to governance in conditions of instability. Thus, the article not only broadens scientific horizons but also offers practical recommendations for policymakers and researchers seeking to understand the complex dynamics of developmental states in the context of conflicts/hybrid conflicts.

Key words: modernity, modernization, state, developmental state, development, social changes, Ukraine, East Asia, Japan, South Korea, Taiwan, conflicts, hybrid conflicts, wars.

Література:

1. Амсден Е. Корейське економічне диво. Як Південна Корея стала технологічним гігантом за 30 років. К. Наш Формат, 2024, 472 с.
2. Александер Дж. Новий теоретичний рух // Філософ. і соціол. думка. 1992. No 2. С. 121–130 та No 4. С. 132–156.
3. Багінський А.В. Крихіткі держави в умовах кризових ситуацій / А.В. Багінський // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. – Київ, 2022. – No 3 (55). – С. 29–35.
4. Гобсбаум Е. Вік екстремізму: Коротка історія XX віку, 1914–1991. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2001. – 543 с.
5. Джонсон Ч. Японське економічне диво. Як професійна влада та бізнес збудували провідну економіку світу. К.: Наш Формат, 2022, 456 с.
6. Єнін М., Мельниченко А., Мельник Л. Гібридна війна як різновид соціально-політичних конфліктів: сутність, технології, домінуючі дискурси // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2019. – No 25. – С. 104–115.
7. Кутуєв П. (Федорченко-Кутуєв П.) Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2016. 516 с.
8. Кутуєв П. (Федорченко-Кутуєв П.) Держава, що сприяє розвитку: вступ до соціологічної проблематики / П. Кутуєв, О. Якубін, Д. Герчанівський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2015. – No 4. – С. 3–19.
9. Ліст Ф. Національна система політичної економії. К.: Наш Формат, 2021, 368 с.
10. Мельник Л. І. Основні методи дослідження гібридних конфліктів (на прикладі бібліометричних даних системи Scopus) // Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право – 2023. – No 2. – С. 16–20.
11. Стадвелл Дж. Чому Азії вдалося. К.: Наш Формат, 2022. 448 с.
12. Талеб Н.Н. Антикрихіткість. Про (не)вразливе у реальному житті. К.: Наш Формат, 2021, 392 с.
13. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. К.: Основи, 1998, 480 с.
14. Федорченко-Кутуєв П. В., Мельник Л. І., Держава та демократія: конфліктні реалії модерну: XI Міжнародна науково-практична конференція «Конфлікти, війни та соціальні трансформації епохи модерну: теорія, історія, сьогодення» (12–13 червня 2023 р., м. Київ) – Київ.

15. Fedorchenko-Kutuev P., Pygolenko I., Khomiak A. Ukrainian State Between the Imperatives of Democracy and Post-War Modernization. *Ideology and Politics Journal*. 2023. Issue 1 (23). P. 148–171.
16. Arrighi, Giovanni. *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century*. New York, Verso, 2007. 420 pp.
17. Ali, Tariq. *Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity*. London: Verso, 2003, 342 pp.
18. Chen Brian J. Semiconductor Island. The colonial making of Taiwan's chip supremacy. *China, Economy, U.S., War and National Security*. September 16, 2024. Electronic resource. – Access mode: <https://www.bostonreview.net/articles/semiconductor-island/>
19. Chibber, Vivek Bureaucratic Rationality and the Developmental State, *American Journal of Sociology*. 2002, Volume 107 Number 4, pp. 951–989.
20. Lerner, Daniel. *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. New York: Macmillan, 1958. 466 p.
21. Slobodian, Quinn. *Crack-Up Capitalism. Market Radicals and the Dream of a World Without Democracy*. New York: Metropolitan Books, 2023. 341 p.
22. Isenberg, Nancy. *Fallen Founder: The Life of Aaron Burr*, New York: Penguin, 2008, 560 pp.
23. Tilly C. *Coercion, Capital, and European States, A.D.990-1990* / Charles Tilly. – Oxford, 1992. – 271 p.
24. Tae Yang Kwak. The Nixon Doctrine and the Yusin Reforms: American Foreign Policy, the Vietnam War, and the Rise of Authoritarianism in Korea, 1968–1973. *The Journal of American-East Asian Relations*. 2003, Vol 12, No. 1/2, pp. 33–57.
25. Block, F., Keller, M. R., & Negoita, M. (2024). Revisiting the Hidden Developmental State. *Politics & Society*, 52(2), PP. 208–240.
26. Glassman, Jim, Young-Jin Choi. The chaebol and the US military–industrial complex: Cold War geopolitical economy and South Korean industrialization *Environment and Planning A* 2014, volume 46, pages 1160–1180.
27. *The Resurgence of East Asia: 500, 150 and 50 Year Perspectives* / edited by Giovanni Arrighi, Takeshi Hanashita, Mark Selden. London: Routledge, 2003, 368 p.
28. Cumings, Bruce. The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, Product Cycles, and Political Consequences." *International Organization* 1984 Vol. 38, No. 1, pp. 1–40.
29. Kohli, Atul. (1994). Where do high growth political economies come from? The Japanese lineage of Korea's 'developmental state'. *World Development*, 1(9), 1269–1293. Electronic resource. – Access mode: <http://surl.li/yfbftl>.
30. Wallerstein I. *World-Systems Analysis. An Introduction* [Electronic resource] / I. Wallerstein. – 2004. – Access mode: <http://surl.li/vdjokp>
31. Block, Fred. (2008). Swimming Against the Current: The Rise of a Hidden Developmental State in the United States. *Politics & Society*, 36(2), 169–206. <https://doi.org/10.1177/0032329208318731>.
32. Wallerstein I. *The Modern World-System I. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century* [Electronic resource] / I. Wallerstein. – 1974. – Access mode: <http://surl.li/txfddn>
33. Lacina B. *The Korean War: A History* [Electronic resource] / B. Lacina // *The PRIO Battle Deaths Dataset, 1946-2008, Version 3.0*. – Peace Research Institute Oslo, 2009. – P. 359–362. – Access mode: <http://surl.li/xbsvjg>
34. Torossian, Bianca, Lucas Fagliano and Tara Görderhttps. *Hybrid Conflict. Neither war, nor peace*. *Strategic Monitor* 2019-2020. Electronic resource. – Access mode: <http://surl.li/zqsiin>.
35. Kwon H. Vietnam's South Korean Ghosts [Electronic resource] / H. Kwon // *The New York Times*. – 2017. – July 10. – Access mode: <http://surl.li/iwfkoe>
36. *Defending America from the Chinese Communist Party's Political Warfare, Part I: hearing before the Committee on Oversight and Accountability, House of Representatives, One Hundred Eighteenth Congress, second session* [Text]: Serial No. 118-102, April 17, 2024 / Committee on Oversight and Accountability. – Washington: U.S. Government Publishing Office, 2024.
37. *Hybrid Threats – Hybrid CoE*. Hybrid CoE. Retrieved 2018-01-31. Electronic resource. – Access mode: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/>
38. The necessity of "effective reaction" against U.S. hybrid war. *Tehran Times*. 22 June 2019. Electronic resource. – Access mode: <http://surl.li/yghhfa>
39. Bevins V. [@Vinncent]. (2020, 17 травня). The Jakarta Method, Appendix 5 – anticommunist mass murder programs around the world [Tweet]. Twitter. – Access mode: <http://surl.li/gjklcd>
40. Kaiser Wilhelm II "Hunnenrede" [Електронний ресурс] / // Wikisource. – 1900. – Режим доступу: <https://de.wikisource.org/wiki/Hunnenrede>

References:

1. Amsden, A. (2024). *The Korean economic miracle: How South Korea became a technological giant in 30 years*. Nash Format.
2. Alexander, J. (1992). The new theoretical movement. *Philosophical and Sociological Thought*, 2, 121–130, 4, 132–156.
3. Bahinskyi, A. V. (2022). Fragile states in crisis situations. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*. *Political Science. Sociology. Law*, 3(55), 29–35.
4. Hobsbawm, E. (2001). *Age of Extremists: The Short Twentieth Century, 1914–1991*. Alternatyvy.
5. Johnson, C. (2022). *The Japanese Economic Miracle: How professional government and business built the world's leading economy*. Nash Format.
6. Yenin, M., Melnychenko, A., & Melnyk, L. (2019). Hybrid war as a type of socio-political conflicts: essence, technologies, dominant discourses. *Current Issues of Philosophy and Sociology*, 25, 104–115.
7. Kutuev, P. (2016). *Transformations of Modernity: Institutions, Ideas, Ideologies*. Helvetica.
8. Kutuev, P., Yakubin, O., & Herchanivsky, D. (2015). Developmental state: Introduction to sociological problem. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, 4, 3–19.
9. List, F. (2021). *The National System of Political Economy*. Nash Format.
10. Melnyk, L. I. (2023). Basic methods of hybrid conflicts research (based on bibliometric data of the Scopus system). *Bulletin of NTUU "KPI" Political Science. Sociology. Law*, 2, 16–20.
11. Stadwell, J. (2022). *How Asia Succeeded*. Nash Format.
12. Taleb, N. N. (2021). *Antifragile: Things That Gain from Disorder*. Nash Format.
13. Szporluk, R. (1998). *Communism and Nationalism: Karl Marx versus Friedrich List*. Osnovy.
14. Fedorchenko-Kutuev, P. V., & Melnyk, L. I. (2023). State and democracy: conflicting realities of modernity. In XI International Scientific and Practical Conference "Conflicts, Wars and Social Transformations of the Modern Era: Theory, History, Present" (June 12–13, 2023, Kyiv).
15. Fedorchenko-Kutuev, P., Pygolenko, I., & Khomiak, A. (2023). Ukrainian State Between the Imperatives of Democracy and Post-War Modernization. *Ideology and Politics Journal*, 1(23), 148–171.
16. Arrighi, G. (2007). *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century*. Verso.
17. Ali, T. (2003). *Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity*. Verso.
18. Chen, B. J. (2024, September 16). Semiconductor island: The colonial making of Taiwan's chip supremacy. *Boston Review*. <https://www.bostonreview.net/articles/semiconductor-island/>
19. Chibber, V. (2002). Bureaucratic Rationality and the Developmental State. *American Journal of Sociology*, 107(4), 951–989.
20. Lerner, D. (1958). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. Macmillan.
21. Slobodian, Q. (2023). *Crack-Up Capitalism: Market Radicals and the Dream of a World Without Democracy*. Metropolitan Books.
22. Isenberg, N. (2008). *Fallen Founder: The Life of Aaron Burr*. Penguin.
23. Tilly, C. (1992). *Coercion, Capital, and European States, A.D. 990–1990*. Oxford.
24. Kwak, T. Y. (2003). The Nixon Doctrine and the Yusin Reforms: American Foreign Policy, the Vietnam War, and the Rise of Authoritarianism in Korea, 1968-1973. *The Journal of American-East Asian Relations*, 12(1/2), 33–57.
25. Block, F., Keller, M. R., & Negoita, M. (2024). Revisiting the Hidden Developmental State. *Politics & Society*, 52(2), 208–240.
26. Glassman, J., & Choi, Y. J. (2014). The chaebol and the US military-industrial complex: Cold War geopolitical economy and South Korean industrialization. *Environment and Planning A*, 46, 1160–1180.
27. Arrighi, G., Hanashita, T., & Selden, M. (Eds.). (2003). *The Resurgence of East Asia: 500, 150 and 50 Year Perspectives*. Routledge.
28. Cumings, B. (1984). The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, Product Cycles, and Political Consequences. *International Organization*, 38(1), 1–40.
29. Kohli, A. (1994). Where do high growth political economies come from? The Japanese lineage of Korea's 'developmental state'. *World Development*, 1(9), 1269–1293.
30. Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press
31. Block, F. (2008). Swimming Against the Current: The Rise of a Hidden Developmental State in the United States. *Politics & Society*, 36(2), 169–206.
32. Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*.
33. Laciná, B. (2009). The Korean War: A History. In *The PRIO Battle Deaths Dataset, 1946–2008, Version 3.0* (pp. 359–362). Peace Research Institute Oslo.
34. Torossian, B., Fagliano, L., & Görder, T. (2019–2020). *Hybrid Conflict: Neither war, nor peace*. Strategic Monitor.

35. Kwon, H. (2017, July 10). Vietnam's South Korean Ghosts. The New York Times.
36. U.S. House Committee on Oversight and Accountability. (2024). Defending America from the Chinese Communist Party's Political Warfare, Part I (Serial No. 118–102). U.S. Government Publishing Office.
37. Hybrid Threats – Hybrid CoE. (2018, January 31). Hybrid CoE.
38. The necessity of "effective reaction" against U.S. hybrid war. (2019, June 22). Tehran Times.
39. Bevins, V. [@Vinncent]. (2020, May 17). The Jakarta Method, Appendix 5 – anticommunist mass murder programs around the world [Tweet]. Twitter.
40. Kaiser Wilhelm II. (1900). Hunnenrede. Wikisource. <https://de.wikisource.org/wiki/Hunnenrede>

Стаття надійшла до редакції 26.11.2024

Стаття рекомендована до друку 05.12.2024